

Prečo pozitivizmus nevyhovuje dnešnému človeku?

Emil Stach

17. júla 2019 ✚ Spoločnosť ✚ Filozofia

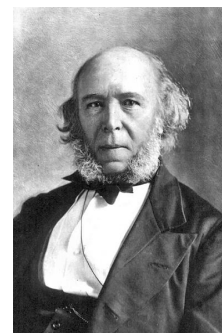
Otcom pozitivizmu je A. Comte (1798— 1857). Svoj systém vysvetlil v šesťzväzkovom diele: Cours de la philosophie positive. Na základe svojho filozofického systému vytvoril aj náboženskú spoločnosť, ktorá v kulte aj vo vonkajšom zriadení napodobovala katolícku Cirkev. Pozitivizmus sa opiera o zásadu: iba to a len toľko vieme, koľko sme skúsili sami, alebo iní. To znamená, že čo sme neskúsili, ani nemôže jestvovať. Preto niet poznania okrem skúsenosti. Podľa pozitivizmu poznávame iba zmyslami. Rozumové poznanie nemá skutočnú hodnotu. Fakt je pre pozitivistov všetko. Je priamo bohom, pred ktorým padajú na kolená. Hypolit Taine to naozaj aj tak povedal: Dajte mi fakt a ja pred ním padnem na kolená.

Preto sa pozitivistickí učitelia vrhli zúribo na zisťovanie faktov. Jedni skúmali vzrast rastlín. Iní pozorovali, ako žabe bije srdce. Matematici a fyzici vypočítavali konštanty. A robili to až dovtedy, kým ich nezachytil hlad po metafyzike. Pozitivizmus neuznáva podstatný rozdiel medzi zmyslovým a rozumovým poznávaním. Kiilpe chápe pozitivizmus vo všeobecnosti ako pomýlený filozofický systém a zahrňuje do neho všetky smery, ktoré zavrhnú metafyziku a za jediný prameň poznania uvádzajú skúsenosť. Takto chápaný pozitivizmus hlásal i Hume, podľa ktorého naše pojmy majú len vtedy svoju platnosť, keď sme si ich získali skúsenosťou.

Pozitivizmus a skúsenosť

Zásada pozitivizmu, akoby skúsenosť bola jediným prameňom poznania, má pre život človeka strašné následky. Ľudský duch je týmto ubitý a okradnutý o najdrahšie dobré a nevyhnutne prepadne agnosticizmu. Pozitivizmus si sám aj protirečí v mnohom. Tak napríklad učí, že môžeme poznať len jednotlivé udalosti, alebo hromadné udalosti. Lenže práve udalosť nemôžeme sledovať zmyslami. Sledujeme iba deje a tie sú zložené z drobných udalostí takzvaných aktuálnych entít, ktoré trvajú iba ak bilióntinu sekundy. Také dačo ani jemný zmysel nemôže zachytiť. Pre pozitivistov všeobecné pojmy nemajú reálnej hodnoty, lebo ich nezískavame zmyslami, lež rozumovým abstrahovaním. V tom ohľade idú spolu s nominalistami, podľa ktorých všeobecné idey sú iba mená. Logik pozitivizmu J.S. Mill sa tiež nevedel vymotať zo svojich predsudkov. Neuznáva vôbec rozumovú schopnosť tvoriť všeobecné pojmy.

Poznanie obmedzuje len na zmysly. Potom si nevie poradiť ani so všeobecnými súdmi, o ktorých hovorí, že sú iba zovšeobecňovaním zakúsených faktov. Lenže už aj zovšeobecňovanie, či skôr indukcia, je rozumová činnosť a nie zmyslová. Potom sa J.S. Mill zamotáva do siete, odkiaľ nemá východiska. Veď každý indukčný súd je súd všeobecný. Tak napr., že dva atómy vodíka zlúčené s atómom kyslíka dávajú



H.C. Spencer

molekulu vody. Nemyslíme tu na ojedinelý prípad získaný skúsenosťou, ale tvrdíme to bez ohľadu na skúsenosť. Pozitivistu, ak chce byť dôslední, museli by platnosť tohto vedeckého súdu poprieť. Alebo je tu aj iný príklad. Vo fyzike platí zákon: každé teleso vyzdvihnuté do výšky a uvoľnené padá na zem. Skúsenosť nám potvrdila iba niekoľko prípadov. Nie všetky. Keby sme všetko chceli skúsenosťou zistiť, k tej práci jeden ľudský život by nám bol prikrátky. Preto z jednotlivých prípadov usudzujeme na všetky podobné. A toto je práve indukcia. Pozitivistu si také poľahčenie nemôžu dovoliť, lebo by ich samotná skúsenosť odsúdila a zabila. Indukcia sa totiž nerobí na základe skúsenosti, ale zo všeobecného princípu, že príroda za rovnakých okolností vždy účinkuje rovnako. Preto pozitivistu svojou krátkozrakosťou a úzkym pohľadom na svet znemožňujú každú empirickú vedu.

Pozitivismus je tiež proti každej logike. Idea v logike je výtvar ľudského rozumu a nie zmyslov. Pozitivismus jej nepriznáva, objektívnu platnosť. Všeobecné súdy, ktorými sú navzájom spájané dve skutočnosti, podľa pozitivismu nie sú možné. Úsudok tiež nie je možný. Veď pri ňom sa porovnávajú dve idey s tretou, aby potom bolo zrejmejšie, či navzájom sú v súlade a či v protiklade. Ale v každom úsudku musí byť stredný výraz aspoň raz všeobecný.

Preto je pozitivismus proti úsudku a tvrdí, že na tom základe nemožno prísť k novým pravdám. Comte tvrdí, že každý súd sa musí zakladať na skúsenosti. Potom apriorné súdy by boli tiež nemožné. A predsa ich v logike máme veľa. Tak napríklad Boh je slobodný. Preto slobodne stvoril svet. K takému súdu nepríde vlastnou skúsenosťou, lež logickým procesom odvodeným z filozofickej pravdy, že Boh je slobodná bytosť. Tiež indukcia takzvaná explikatívna nehľadá na skúsenosť, ale porovnáva samotné pojmy v sebe a na ich základe vytvára súd. Taký je napríklad súd: celok je väčší ako jeho časti. Neopierame sa tu priamo o skúsenosť, ale keď máme pojmy celku a častí, už to nám stačí, aby sme tvrdili, že celok je väčší ako jeho časť.

Pozitivismus a etika

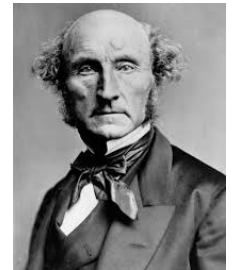
Pozitivismu sa tiež doteraz nepodarilo vybudovať nejakú stálu etiku. Etika totiž nie je mysliteľná bez stálych mravných zákonov. Tieto však nikdy nemôže vytvoriť ľudská skúsenosť. Pozitivistu sa opierajú najviac o utilitarizmus a podľa neho aj žijú. Človek, alebo spoločnosť, majú robiť to, čo im osoží. No také etické pravidlo je veľmi nestále a v praktickom živote pôsobí ničivo na jednotlivca aj na spoločnosť. Len zdanlivé môže osožiť jednotlivcovi alebo spoločnosti. **V Nemecku krédom národného socializmu bola tiež utilitaristická etika.** To je mravne dobré, čo národu osoží. Mysleli si, že národu osoží vojna. A dali sa do nej. Mysleli si, že národu osoží porušovanie dohôd. Preto ich lámali. Kresťanská láska národu vraj škodila, preto hlásali bezcitnosť k tým, čo si svet ináč predstavovali ako oni. A nakoniec ich taká etika zabila. Lebo utilitarizmus je veľmi relatívny. Čo jednému osoží, to druhému škodí. Aj štátom, aj jednotlivcom.

Každý cíti — aj sami pozitivistu, že etika musí mať trvalý základ a musí sa opierať o absolútne. Taká etika potom rovnako zaväzuje každého. Nezávisí ani od času, ani od priestoru. To je ten večný zákon v Bohu, o ktorý sa opiera každý prirodzený zákon. Ale túto etiku, ktorá má absolútny charakter, nikdy nevytvorí skúsenosť.

Pozitivismus a metafyzika

Pozitivismus ničí aj kráľovnú všetkých vied — metafyziku. Kant ju tiež volá takým krásnym názvom. Zahŕňa v sebe filozofické disciplíny: ontológiu, psychológiu, kozmológiu a teodiceu. Metafyzika dáva nám najhlbšie

odpovede na základné otázky Božieho a ľudského bytia, a vôbec každého bytia, aj večného. Empirické vedy nám na tieto otázky neodpovedajú a tak ponechávajú človeka v neistote. Máme veľa metafyzických skutočností, o ktorých skúsenosť nič nevie. Také metafyzické pojmy sú: bytosť a nič, podstata a prípadok, príčina a účinok, hmota a tvar, cieľ a zákon, nevyhnutné a slobodné, telo a duch, stvorenie a stvoriteľ, dobro a zlo. Pre pozitivistov pochopy duchovej podstaty, objektívnej príčinnosti a iných, sú len natoľko odôvodnené, nakoľko vyjadrujú niektoré fakty osobnej skúsenosti. Ináč o príčiny vecí sa nestarajú. Im stačí rozbor javov a ich okolností. Ďalej nepostupujú. Toho sa drží nielen Comte, ale aj jeho prívrženci, ako Mill a Spencer. Paulsert volá podstatu: „ein gänzlich unbekanntes Irgendetwas“ (úplne nepoznatelné čosi) . Podstata vecí je pre neho úplnou záhadou. Wund tiež pláva v týchto vodách, lebo tvrdí, že pojmy ducha a hmoty sú iba pomocnými pojmami.



J.S. Mill

Pozitivismus takto sploštuje človeka — vertikálne aj horizontálne — na bytosť, ktorá je menej slobodná než väzeň. Veď ľudské túžby nemožno zredukovať na rozmery zmyslov. Tie zachycujú iba malý úsek skutočnosti, ktorá nás zo všetkých strán obkľučuje. A kto je iba spokojný, je úbožiac, ktorého môžeme len ľutovať. Ináč pozitivismus je dvojaký: Iný v teórii a iný v praxi. V teórii je extrémnym systémom odlúčeným od života. V praxi je zahlúšený samým životom a jeho osudovými otázkami. Aj pozitivismus sa odvoláva na ľudského ducha a tvrdí o ňom, že je vždy ten istý a bude ten istý. Ale odkiaľ to vie? Zo skúsenosti? To nie. Veď o tom, čo bude, nám skúsenosť nič nehovorí. Táto zásada nevyplýva zo skúsenosti, ale z indukcie, z procesu čistej rozumovej. Indukcia nie je špecialitou pozitivismu.

Pozitivismus nás oddeľuje aj od budúcnosti aj od minulosti a drží nás iba v železných okovách prítomnosti. Lebo len bezprostredná prítomnosť sa dotýka našich zmyslov. Preto aj takzvaný aktualizmus modernej filozofie — ktorý zastupuje Wund — je ideovým dieťaťom pozitivismu.

Pozitivismus svojimi zásadami rúca aj základy kresťanského náboženstva. Veď náboženstvo je tiež metafyzika. Mnohé náboženské pravdy presahujú naše poznávacie schopnosti. Nielen zmysly, ale aj rozum. Comte si preto vytvoril sám svoje pozitivistické náboženstvo. Použil v ňom kresťanské pojmy, ale dal im celkom iný zmysel a obsah. Bohom pozitivistov je ľudstvo. Ich viera nie je kladný vzťah k zjaveným pravdám, ale viera v ľudstvo. Pozitivisty takými termínmi priviedli do omylu mnohých dobromyseľných ľudí a takto pripravili cestu aj modernizmu, ktorý odsúdil Pius X.

Blud pozitivistov sa šíri ako lavína a zachycuje ľahko ľudí nepripravených, alebo svetsky orientovaných. Donat volá pozitivismus: Magma nostrae aejatis haeresis. ...

Pozitivismus a činorodosť

Zásada pozitivismu: Aby som si mohol byť istý o niečom, musím to skúsiť, zasadzuje smrteľnú ránu ľudskej podnikavosti. Veď už o svojom vlastnom duševnom pokroku ťažko sa presvedčiť. To by potom prakticky podľa pozitivismu znamenalo zložiť ruky a na všetko iba pozerieť. Načo sa namáhať, keď o výsledku sa na začiatku nemožno presvedčiť? A koľko ťažkostí má každý čin prv, než ho uskutočníme! Pozitivisty musia

preto už pred činom kapitulovať. To je defetizmus. Vo všetkom vidí iba tieň.

Pozitivistu je preto aj pesimista. A keby ním bol len sám! To by sme nič nemali proti tomu. Ale on svoj pochmúrny názor na svet chce preniesť aj na iných, aby aj iní boli s ním otrávení. Pozitivistu zbožňujú fakty, ako aj Taine, ktorý sa chce vrhnúť pred faktom na kolena ako pred modlou. Ale aj samé fakty odsudzujú pozitivistov ako luhárov. Fakty, čo sú predmetom skúsenosti hovoria, že to, čo sme skúsili, mohlo byť a že je to možné. Avšak z toho, čo sme neskúsili, nenasleduje, že to nemôže byť. Fakty nehovoria všetko. Nehovoria, čo nemôže byť.

Celý pozitivizmus stojí na sofizme, ktorá sa volá v logike fallacia consequentis. To je zlá forma hypotetického syllogizmu. Postupuje podľa toho: keď niečo môžem skúsiť, jestvuje to. Čo nemôžem skúsiť, to nejestvuje. Záver nevyplýva z premís. Falošnosť záveru lepšie zbadáme na podobnom príklade: kto spí, nespí. Kto nespí, spí. Záver nie je správny. Lebo kto nespí, môže aj iné robiť a nielen spať. Preto pozitivistická veda vie sa ťažko zmieriť so skutočným životom. Život je pravdivý a pozitivizmus je falošný.

Vyznávači pozitivizmu sú ľudia poľutovania hodní. Nie preto, že sú zlí filozofi, ale že rozumové poznávacie schopnosti človeka podceňujú a nesmierny svet stvorenia, ktorého rozmery presahujú našu skúsenosť, obmedzujú na malý úsek nášho zmyslového poznania. Pozitivizmus robí takto z človeka trpaslíka.

Ozobrazuje ho na celej čiare. Akoby červík zakrytý do zeme povedal: celý svet, to je hruda hliny a nič viac. Či sa mu nevysmeje orol, vznášajúci sa vo výškach? Pravda, červík ho nevidí, lebo mu v tom bráni hlina a nemá ani také oči, ale mal by byť aspoň skromný a uznať svoju malosť. A taký skromný má byť každý človek, aj pozitivistu. Lebo sú iné, väčšie a krajšie svety ako ten, v ktorom žijeme.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/preco-pozitivizmus-nevyhovuje-dnesnemu-loveku/>